

sjednika *Mengistu Hájle-Márjam* (čak permutirano zbog nepoznavanja načina obraćanja u Etiopiji — npr. *Márjam Hájle Mengistu*). Prema tome kako je preneseno ime negdašnjeg etiopskog cara — za amhar. *Mengəstú Háyle* — *Maryám* najbolje bi bilo naše *Mengestú Hájle* — *Marjám*.

Pri posjetu Miloša Minića Etiopiji u »Vjesniku« se pojavio naslov »Minić — *Feleke*«. Ime etiopskog ministra vanjskih poslova *dr Felleqe Gədle — Giyórgis* preneseno je više-manje ispravno (osim naglasaka — *Feléke*), no ipak bi se trebalo imati obzira prema imenu — jer *Felleqe* je ime i ne zvuči baš najpristojnije zvati visoke ličnosti imenom — iako je, čini se, u Etiopiji to dosta uobičajeno.

Čak je i naglasak u imenu etiopskog gl. grada bio neispravan — treba *Addis-Abéba*.

Tako je:		
amhar.	hs.	pogrešno:
Wəgádén	Ogádén	Ōgaden, Ogáden ...
Dəre-dáwa	Dēredāua, Dēredava	Diredāva
Jəjəga	Džedžəga	Džidžiga.

Znamo da se ne osjećamo ugodno kad negdje u stranu novinama ili RTV-programima primijetimo pogrešno upotrijebljeno naše ime — ako nije već u tradiciji drugačija upotreba nego je u našem jeziku.

Zamislimo sad Amharce i Etiopljane. Red bi bio da se mi normalnije i pažljivije odnosimo prema imenima iz malih jezika. Krivo prenošenje često je odraz starih kolonijalnih odnosa te kolonijalnih odnosa u razmjeni informacija.

Alemko Gluhak

OSVRTI

JOŠ O (NE)PISANJU CRTICE

Potaknut člankom Eugenije Barić i Dragice Malić u *Jeziku* 3—4/XXIV, htio bih iznijeti neka rasuđivanja o jednom pitanju s kojim sam se sukobio kad sam kao glavni urednik Tehničke enciklopedije Jugoslavenskog leksikografskog zavoda bio, silom prilika, i jezični lektor te enciklopedije. Riječ je o ovom pitanju: Treba li oznaku za jedan pojam, sastavljenu od dviju imenica koje »ravnopravno« sudjeluju u određivanju značenja (tj. od kojih jedna drugu ne određuje) i obje u promjeni mijenjaju nastavke — treba li, kažem, takvu oznaku pisati kao polysloženicu, tj. s crticom, ili kao dvije odvojene riječi?

Novosadski pravopis ne daje odgovora na to pitanje, nego u pravilu 87 h) govori samo o slučaju kad od dviju imenica koje ozna-

čavaju jedan pojam jedna drugu određuje i samo druga u promjeni mijenja nastavke. Broz-Boranićev pravopis (4. izdanje 1906) kaže (184—190) da se crticom sastavljaju imenice »od kojih se svakoj napose osjeća značenje, a prva se ne mijenja po oblicima«. Iz toga se može, ali ne mora, zaključiti da se tako ne sastavljaju imenice koje se obje mijenjaju po oblicima, pa ma kako bila pojmovno tijesna veza među njima. Belićev pravopis (Beograd, 1923) kaže (XVI, 13): »Kada dve samostalne po značenju imenice dođu u tako blisku vezu da u promeni čine jednu celinu, menjajući samo svoj završni sastavni deo, ali po značenju svojih delova predstavljaju još dve reči, one se sastavljaju crticom. ... Kada se oba dela ovih reči menjaju, nema razloga stavljati crticu.« Belić ne uzima u obzir da dvije riječi mogu doći u izvanredno tijesnu vezu i činiti jednu cjelinu

ne samo u promjeni, nego i pojmovno, označavajući *jedan* pojam. Uostalom, iz posljednje rečenice citata vidi se da on taj slučaj nema na umu, jer činjenica da sveza dviju imenica označava jedan pojam, makar se obje mijenjale, mogla bi svakako, bar teorijski, predstavljati razlog da se piše crtica.

U bosanskohercegovačkom »Pravopisnom priručniku srpskohrvatskog-hrvatskosrpskog jezika« Sv. Markovića, M. Ajanovića i Z. Diklića (Sarajevo, 1972), u kojem su autori nastojali, kako kažu u Uvodnoj riječi, da se drže principa Novosadskog dogovora, ali su se također trudili da bolje objasne izvjesne nejasnoće, da unesu kao novo ono što je praksa nametnula i da dodaju ono što je, po njihovu mišljenju, u Novosadskom pravopisu nedostajalo. Među pravilima koja su u Novosadskom pravopisu nedostajala, a autorima su praksom nametnuta, nalazi se pravilo 99 d: »Posebnu grupu čine izrazi što se pišu s crticom, a nastali su povezivanjem dviju imenica koje, ne gubeći svoje posebno značenje, čine pojmovnu cjelinu, ali se oba dijela mijenjaju: marksizam-lenjinizam, nastavnik-pedagog, pilot-lovac, glumac-pjevač, brat-nebrat...«

Da praksa nameće to pravilo ne samo u BiH, nego na cijelom području hrvatskosrpskog jezika, ustanovio sam obrađujući na to pozornost kroz više godina čitajući novine, časopise, beletrističku i stručnu literaturu na našem jeziku. Nije potrebno da navodim primjere, jer ih svatko može bez velikog truda naći, ali bih htio spomenuti da sam ih našao i u Jeziku, npr. XXII, str. 43, bilj. 4: štokavac-ikavac; str. 106: jezika-dijasistema i str. 128: zaključke-pravila (u bilješci Uredništva); XXIV, str. 146, posljednji odlomak: riječi-termina; XXV, str. 23, 3. odlomak: kamena-medaša. Opći je dojam da će svaki koji piše ne razmišljajući mnogo o pravopisnim pravilima napisati, kao da se to samo po sebi razumije, crticu-spojnicu između dijelova oznake jedne pojmovne cjeline.

Očito i gotovo svi lektori smatraju ili imaju osjećaj da je funkcija crtice (spojnice) da spaja u pismu što je pojmovno spojeno, a ne misle, kako to vrlo originalno postuliraju autorice uvodno navedenog članka o polusloženicama, da je crtica prvenstve

no znak nesklonjive upotrebe prvog dijela polusloženice.

Kao glavni urednik Tehničke enciklopedije uočio sam da nepisanje crtice u slučaju o kojemu je riječ može dovesti do dvojbe o značenju. Npr. pri tzv. elektroerozijskoj obradi kovina upotrebljavaju se dvije elektrode, od kojih jedna ima funkciju alata za obradu — elektroda-alat, a druga je obrađeni komad kovine — elektroda-izradak. Imena tih dviju elektroda pojavljuju se u tekstu u genitivu jednine: elektrode-alata i elektrode-izratka. Samo ako se piše crtica jasno je da se radi o po jednom predmetu, elektrodi koja jest alat, odn. izradak, a ne o po dva predmeta, alatu, odn. izratku, i elektrodi koja mu pripada. Kasnije sam i drugdje primijetio više takvih primjera. Npr. neka klinika traži oglasom asistenta-liječnika. Jasno je da traži asistenta koji mora biti liječnik. Kad bi pisalo »asistenta liječnika« moglo bi se desiti da se na oglas javi i medicinski tehničari koji žele liječniku na klinici biti asistenti.

U Jeziku XXI, str. 28, Milan Moguš povodom pitanja jednog čitaoca, piše među ostalim ovo: »Sastavni se dijelovi polusloženica povezuju crticom... Ako polusloženica pripada promjenljivoj vrsti riječi, mijenja joj se samo završni dio... Iznimno se mijenjaju oba dijela polusloženice marksizam-lenjinizam...« Drugim riječima: ima samo jedan izraz koji se piše crticom, a nastao je povezivanjem dviju imenica koje čine pojmovnu cjelinu i koje se obje mijenjaju po oblicima: to je »marksizam-lenjinizam« (!). Za to neobično pravilo nisam nigdje našao obrazloženje, a ni za definiciju crtice kao znaka za nesklonjivost prvog dijela polusloženice, iz koje slijedi navedena zabrana pisanja crtice. To obrazloženje moralo bi uvjerljivo pokazati da se hrvatski jezik od onih jezika u kojima te zabrane nema (a to su po mome saznanju svi evropski jezici) razlikuje po nečemu što imperativno zahtijeva da se ta zabrana (odn. definicija) u njegov pravopis uvede, pa i protiv logike. Mislim da takvog obrazloženja nema. Samo su (neki) hrvatski pravopisci, izgleda, kao fascinirani poznatom trihotomijom: jedan nagla-

sak, samo drugi dio promjenljiv: složenica, piše se zajedno; dva naglasaka, samo drugi dio promjenljiv; polusloženica, piše se s crticom; dva naglasaka, oba dijela promjenljiva, piše se bez crtice. Tu su trihotomiju E. Barić i D. Malić »demonstrirale«, na žalost ne dokraja.

Rikard Podhorsky

OSOBNA IMENA ORIJENTALNOG PODRIJETLA

DR ISMET SMAILOVIĆ: MUSLIMANSKA IMENA ORIJENTALNOG PORIJEKLA U BOSNI I HERCEGOVINI. Izdanje Instituta za jezik i književnost u Sarajevu. Odjeljenje za jezik. Monografije. I. Saradnik za imena arapskog porijekla Enver Mulahalilović, Tuzla. Strana 575 + 2 str. sažetka na engleskom jeziku. Sarajevo, 1977.

Urednik ove edicije, Milan Šipka, napisao je bilješku Umjesto predgovora, u kojoj je ustvrdio da »prihvatajući se rada na projektu (tj. »Muslimanska lična imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini«) predano, sa izuzetnom akribijom i solidnim poznavanjem materije koju je obradio, prof. Smailović je obavio golem istraživački i stručni posao; prikupio je, sredi i stručno obradio obimnu onomastičku građu, izradio opsežnu studiju o muslimanskim imenima orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini i sastavio rječnik (imenar) sa preko 3000 odrednica«. Ja se uglavnom slažem s mišljenjem prof. Šipke, ali imam i nekoliko primjedaba.

U uvodnim se autorovim napomenama navodi šest razloga zbog kojih su osobna imena orijentalnog porijekla zanimljiva za nauku o našem jeziku, od kojih je šesti: što je dosada u proučavanju muslimanskih ličnih imena učinjeno vrlo malo. Mislim da je u Škaljićevu Rječniku turcizama u srpsko-hrvatskom jeziku učinjeno mnogo na pribiranjima imena i njihovu tumačenju, jer ih je objavljeno 875 (s hipokoristicima). Rad Ibrahima Kemure je nastao iz praktičnih potreba, jer su suvremeni roditelji tražili (milo)zvučna imena, neka »mirišu« pomalo na

Istok, pa makar bila i bez ikakva značenja. Autor knjige misli da je teško vjerovati da u Bosni i Hercegovini ima imena kao što su: Aladoz ... Zejnulabidin i sl. Međutim, u Gacku ima prezime Aladžuz (< Aladoz < ala göz = šarenih, raznobojnih očiju, čakarakst) pa je vjerojatno prezime postalo od imena, a ime Zejnulabidin postoji u Bosni, samo je dosta rijetko. Češće se upotrebljava samo prvi dio složenice, Zejnil.

Veoma su zanimljiva poglavlja Kako nastaje lično ime, O predislamskim imenima muslimanskih predaka, Pojava muslimanskih imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini i Prilagođavanje muslimanskih imena orijentalnog porijekla našem jeziku.

Na 74. strani napisano je: »*Tvorba imena augmentativnog i pejorativnog značenja tvori se najčešće ako se od punog imena ili njegovog (? A. N.) hipokoristika uzme prvi slog sa suglasnikom na kraju pa se dodaju nastavci*«: -aka, -aš, -uha, -una, -una, -ura, -uša, -uška. Međutim, u imenaru su od 121. do 549. strane i pejorativi svrstani pod hipokoristike. Navest ću ih samo nekoliko. Npr. od imena *Muhàmed* hipokoristik je *Hàmo*, a pejorativ je *Hàma* ili *Hàmma*; od *Mèhmeda* je hip. *Mého*, a pej. *Mèha* i *Mèša*; od *Jùsuf* hip. je *Jùso* ili *Jùko*, pej. *Jùsa* ili *Jùka*; od *Màhnud* h. je *Mého*, *Màše* ili *Màšo*, p. *Màha*; od *Ibràhim* je h. *Ìbro*, p. *Ìbra*; od *Àlija* h. je *Àle*, p. *Àla*; od *Džémāl* h. je *Džémo*, p. *Džéma*; od *Abdùlâh* h. je *Àvdo*, p. *Àvda*; od *Suléjman* je h. *Sùle*, p. *Sùle*, p. *Sùla*; od *Selim* h. je *Sélmo*, p. *Sèlma*; od *Šácir* postoji samo pejorativ *Šúca*; od *Tèvfik* h. je *Fiko* i *Tòfa* (koji se ne osjećaju pejorativom); od *Rizvan* h. je *Rízvo*, p. *Rízva*; od *Rifât* h. *Rífo*, p. *Rífa*, od *Hàm-dija* h. *Hàmdo*, p. *Hèmda*; od *Hàkija* h. je *Háko*, p. *Hàka*; od *Arslan* samo p. *Àrsla*: od *Bècír* h. *Béco*, p. *Béca*; od *Dèrviš* h. je *Dérvo*, p. *Dèrva*; od *Fázlija* h. je *Fázlo*, p. *Fázla*; od *Hàjrija* h. je *Hájro*, p. *Hájra*; *Hàsan*, h. *Háso*, p. *Hása*; od *Omer* h. *Ómo*, p. *Óma*; od *Osman* h. je *Ósmo*, p.

I neka ženska imena uz hipokoristike imaju i pejorative, koji se katkad razlikuju samo naglaskom. Npr. *Dèrviša*, h. *Dérva*, p. *Dèrva*; *Aiša*, h. *Ìša*, p. *Ìša*; od *Đulsúma* h.